

Παράνομο εμπόριο και προστατευόμενα είδη: Ορχιδέες που συλλέγονται για σαλέπι και θέματα διατήρησης στην Ήπειρο (Β.Δ. Ελλάδα)

Η Πίνδος είναι ένα από τα «θερμά σημεία» για τη φυτική ποικιλότητα της Ελλάδας, ενώ η Ήπειρος συγκαταλέγεται στις πιο πλούσιες περιοχές σε είδη ορχιδεών της χώρας φιλοξενώντας περίπου 70 οικογένειες (taxa). Φωτογραφία: Καλλιόπη Στάρα

Λέξεις κλειδιά:

Σαλέπι

Διατήρηση

Άγριοι πληθυσμοί

Φυτικά φάρμακα

Παράτυπο εμπόριο

Προστατευόμενα είδη

Άγρια συλλεγόμενα
φυτά

ΜΕΔΠ:

Αρωματικά και
Φαρμακευτικά Φυτά

Κλίμακα:

Υποεθνική

Περιεχόμενο

Τα «παραδοσιακά» ή «άγρια» προϊόντα όπως τα φαρμακευτικά βότανα, τα αρωματικά φυτά και τα εδώδιμα μανιτάρια (συμπεριλαμβανομένης της τρούφας), βρίσκονται στο επίκεντρο μιας αναδυόμενης μαζικής αγοράς που συχνά εμπορεύεται μεταξύ άλλων σπάνια ή προστατευόμενα είδη. Οι ορχιδέες, αν και προστατεύονται από τη νομοθεσία σε εθνική και παγκόσμια κλίμακα, αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα ενός τέτοιου προϊόντος. Θέματα διαχείρισης της συλλογής άγριων πληθυσμών ορχιδεών αποτελούν άμεση προτεραιότητα στη συζήτηση για τη διατήρηση του είδους, καθώς είναι επείγουσα η ανάγκη να βρεθούν βιώσιμες διαχειριστικές πρακτικές για τέτοια είδη εμπορικού ενδιαφέροντος. Η δυναμική και τα χωρικά χαρακτηριστικά των πληθυσμών του είδους είναι εξαιρετικά σημαντικά για να μελετήσουμε εφαρμογές στη διατήρηση. Για τον σκοπό αυτό παρουσιάζουμε εδώ μια ολοκληρωμένη προσέγγιση σχετική με τις επιπτώσεις της συλλογής ορχιδεών για σαλέπι στην Ήπειρο (Β.Δ. Ελλάδα).

Στόχος

Οι ορχιδέες έχουν μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα πολιτιστική ιστορία. Όντας στο επίκεντρο κυνηγών φυτών και συλλογών για αιώνες, κατασκεύασαν τον δικό τους μύθο ως εξωτικά καλλωπιστικά, αφροδισιακά, φάρμακα, αλλά και τρόφιμα. Ειδικά στην Ανατολική Μεσόγειο, οι ορχιδέες χρησιμοποιούνται για την παραγωγή σαλεπιού. Το σαλέπι είναι μια σκόνη που παρασκευάζεται από αποξηραμένους κονδύλους ορχιδεών. Η σκόνη αυτή βρασμένη σε ζεστό

νερό με ζάχαρη και μυρωδικά μας δίνει το ομώνυμο ζεστό ρόφημα, που χρησιμοποιείται ως παραδοσιακό γιατρικό για το κρυολόγημα και τον βήχα κυρίως στην Τουρκία, την Ελλάδα και άλλες γειτονικές χώρες. Πωλείται κυρίως από πλανόδιους πωλητές κατά τη διάρκεια του χειμώνα και έχει επίσης μια μακρά παράδοση σε γαστρονομικά προϊόντα ως βασικό συστατικό στο περίφημο παγωτό dondurma (Kahramanmaraş) στην Τουρκία και στο παγωτό καϊμάκι στην Ελλάδα.

Αποτελέσματα

Στην Ελλάδα απαντά μια πολύ μεγάλη ποικιλία ειδών ορχιδεών, με την Ήπειρο (Βορειοδυτική Ελλάδα) να συγκαταλέγεται στις πιο πλούσιες σε είδη περιοχές της χώρας φιλοξενώντας περίπου 70 οικογένειες (taxa). Τα συνηθέστερα είδη που συλλέγονται για σαλέπι στην Ελλάδα είναι τα: *Anacamptis morio*, *Dactylorhiza sambucina*, *D. saccifera* και *Orchis mascula*. Εκτός από την οικογενειακή χρήση, έχει σημειωθεί πρόσφατα μια αναβίωση της ζήτησης για να ικανοποιήσει την εθνική και ευρωπαϊκή αγορά. Στην έρευνά μας επικεντρωνόμαστε στο είδος *Dactylorhiza sambucina* (L.) Soó, το οποίο εκτιμάται ως μειούμενο με βάση διάφορες απειλές, οι οποίες συνδέονται κυρίως με αλλαγές στον βιότοπό του και άλλες ανθρωπογενείς αιτίες. Παρά την προστασία όλων των ορχιδεών σύμφωνα με το ευρωπαϊκό και ελληνικό δίκαιο, η μελέτη μας δείχνει μια συνεχή συλλογή άγριων ορχιδεών (ειδικά του είδους *D. sambucina*) για σαλέπι στην Ήπειρο, ενώ οι περισσότεροι συμμετέχοντες στην έρευνά μας δήλωσαν ότι αγνοούν το καθεστώς προστασίας του είδους.

Προτάσεις

Η αυξανόμενη δημοτικότητα του σαλεπιού αναμένεται να αυξήσει την πίεση λόγω συλλογής στους πληθυσμούς της Ηπείρου στο εγγύς μέλλον. Οι συλλέκτες που συμμετείχαν στην έρευνά μας αναφέρουν ότι συλλέγουν 10-100 κιλά το χρόνο. Αν και οι ποσότητες αυτές, που επαληθεύονται και από τις παρατηρήσεις μας στο πεδίο, δεν αγγίζουν πιέσεις που αναφέρονται σε άλλες χώρες και περιοχές, οι πληροφορητές μας ισχυρίζονται ότι άνθρωποι εκτός των τοπικών κοινοτήτων συλλέγουν εντατικά ορχιδέες για σαλέπι για εμπορικούς σκοπούς. Η σημαντικότερη ερώτηση εδώ είναι κατά πόσο παραδοσιακές και σύγχρονες πιέσεις συλλογής έχουν επιπτώσεις στα μεγέθη των πληθυσμών και την κατανομή τους.

Αντίκτυπο και αδυναμίες

Η συλλογή θεωρείται ότι είναι μεταξύ των απειλών που πλήττουν τα είδη ορχιδεών που συλλέγονται για σαλέπι στην Ελλάδα. Ωστόσο τα αποτελέσματα της έρευνάς μας δείχνουν ότι οι δημογραφικές παράμετροι σε τόπους συλλογής και μη δεν διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους και ότι η συλλογή δεν φαίνεται να επηρεάζει τη γονιμότητα ή τα πρότυπα κατανομής του είδους που μελετήσαμε σημαντικά, τουλάχιστον στις χρονικές και χωρικές κλίμακες της έρευνάς μας. Ωστόσο, απαιτούνται περισσότερες έρευνες για να είμαστε σε θέση να καταλήξουμε σε ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με τις τάσεις των πληθυσμών σε συνθήκες συλλογής. Τα μέχρι τώρα αποτελέσματά μας αποτελούν σημαντικό βήμα προς μια πιο ολοκληρωμένη μελέτη για τις ορχιδέες που συλλέγονται ως σαλέπι.

Μελλοντική εξέλιξη

Τα μέχρι σήμερα αποτελέσματά μας δείχνουν ότι η συλλογή σαλεπιού συνεχίζεται στην Ήπειρο. Τα αποτελέσματα της εθνογραφικής μας έρευνας και η μελέτη της δυναμικής των πληθυσμών των φυτών δείχνουν ότι τα σημερινά επίπεδα συλλογής δεν επηρεάζουν σημαντικά την αφθονία του είδους που μελετήσαμε στα υποαλπικά λιβάδια της Ηπείρου. Ωστόσο, η συνεχώς αυξανόμενη εμπορική συλλογή θα μπορούσε να φθάσει σε επίπεδα που να απειλούν το είδος. Υπάρχει ανάγκη για μια πιο μακροπρόθεσμη παρακολούθηση αυτών των πληθυσμών ορχιδεών και πιο αποτελεσματική ανάπτυξη μοντέλων πρόβλεψης της αντίδρασης ειδών εμπορικού ενδιαφέροντος σε διαφορετικές πιέσεις συλλογής.

Η δακτυλόριζα η ακτεανθής (σαμπούκινος) *Dactylorhiza sambucina* (L.) Soó (1962), εδώ σε όλες τις χρωματικές της παραλλαγές, είναι είδος που συλλέγεται συχνά ως σαλέπι στην Ελλάδα. Φωτογραφία: Καλλιόπη Στάρα

Περισσότερες πληροφορίες

Charitonidou, M., Stara, K., Kougioumoutzis, K., Halley, J.M. 2019. Implications of salep collection for the conservation of the Elder-flowered orchid (*Dactylorhiza sambucina*) in Epirus, Greece. *J Biol Res (Thessalon)*.26:18. <http://doi:10.1186/s40709-019-0110-1>.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6936056/>

<https://jbiolres.biomedcentral.com/articles/10.1186/s40709-019-0110-1>

Συγγραφείς

Καλλιόπη Στάρα, kstara@uoi.gr

Μάρθα Χαριτωνίδου, martha.charitonidou@gmail.com

John M. Halley, jmax.halley@uoi.gr

Οργανισμός

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τμήμα Βιολογικών Εφαρμογών και Τεχνολογιών,
Εργαστήριο Οικολογίας, <https://saleporchidproject.gr>

Χώρα και περιοχή

Ελλάδα, Ήπειρος

Δημοσιεύτηκε στις:

25 Φεβρουαρίου 2020

About INCREIBLE

INCREIBLE project aims to show how Non-Wood Forest Products can play an important role in supporting sustainable forest management and rural development, by creating networks to share and exchange knowledge and expertise. 'Innovation Networks of Cork, Resins and Edibles in the Mediterranean basin' (INCREIBLE) promotes cross-sectoral collaboration and innovation to highlight the value and potential of NWFPs in the region.

This project has received funding from the European Union's H2020 research and innovation programme under grant agreement No. 774632.

icons by [Icons8](https://icons8.com)